

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 13 (Aralık/December 2023), s. 650-660.
|| Geliş Tarihi-Received: 23.11.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 19.12.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1395186

Şecere-i Terâkime’de Yasak ve Müeyyideler, Kökenleri Üzerine Bazı Tespitler

Some Observations on Prohibitions and Sanctions in Şecere-i Terâkime, With a Focus on Their Origins

Zeynep TÜRKERİ*

Öz

Tarihî süreçte her toplumun inanç daresi ve sosyal hayata dair uygulamaları içerisinde kendine has âdet, gelenek ve görenekleri vardır. Köklü bir maziye sahip olan Türkler; mitolojik devirlerden itibaren farklı din dairelerine girmiştir. Bu din daireleriyle birlikte farklı kültür çevreleri de âdet, gelenek ve göreneklerinin gelişip şekillenmesinde etkili olmuştur. Sosyal hayattaki uygulamalar ve sözlü tarihimize ait bilgilerin zamanla yazıya geçmesiyle kültürümüze ait gelenek-görenek, âdet, inanmalar, yasaklar vb. normları edebî eserlerde de bulabilmekteyiz. *Şecere-i Terâkime*; 1660'ta Ebülğâzi Bahadır Han tarafından Çağatay Türkçesiyle yazılmıştır, Türklerin soy kütüğünü anlatmaktadır. Bu eser diğer Oğuznâmelerin bir parçasıdır. *Şecere-i Terâkime*'de, Oğuzların tarihine dair bilgilerin yanı sıra onlara ait sosyal ve kültürel birtakım unsurlar da yer almaktadır. Sosyal ve kültürel unsurlar içinde yer alan yasaklar, tekin veya tekinsiz olarak bazı varlık ya da cisimlere karşı insanların sergilediği tutum ve davranışların bütünü oluşturulmaktadır. Tanrı'nın buyruklarından farklı olarak insanlar tarafından oluşturulduğu söylenen ve toplumsal hayatı düzenlediğine inanılan yasaklara dair izlere *Şecere-i Terâkime*'de de rastlamaktayız. Bu makalede *Şecere-i Terâkime*'de yer alan yasak ve müeyyideler tespit edilerek bu yasak ve müeyyidelerin kökenleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Şecere-i Terâkime*, Ebülğâzi Bahadır Han, yasak, müeyyide.

Abstract

In the historical process, every society has its own customs, traditions, and practices related to belief systems and social life. Turks, with a rich history, have entered different religious spheres since mythological eras. Along with these religious spheres, various cultural environments have also played a role in the development and shaping of customs, traditions, and practices. As practices in social life and information related to our oral history gradually transitioned into writing over time, we can find cultural norms such as traditions, customs, beliefs, prohibitions, etc., in literary works. "*Şecere-i Terâkime*," written in Chagatai Turkish by Ebülğâzi Bahadır Khan in 1660, narrates the genealogy of the Turks. This work is part of other Oghuz narratives. In "*Şecere-i Terâkime*," alongside information about the history of the Oğuz, there are also various social and cultural elements related to them. Prohibitions found within the social and cultural elements constitute the entirety of attitudes and behaviors that people exhibit toward certain entities or objects, whether deemed sacred or taboo. In contrast to

* Arş. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: turkerzeynepz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3418-359X.

commandments from God, traces of prohibitions believed to be created by humans and thought to regulate societal life are also found in “*Şecere-i Terâkime*.” This article aims to identify the prohibitions and sanctions in “*Şecere-i Terâkime*” and to uncover the origins of these prohibitions and sanctions.

Keywords: *Şecere-i Terâkime*, Ebülğâzi Bahadır Han, prohibition, sanction.

Giriş

Oğuz Kağan ile Oğuz alparı ve boyları etrafında oluşan destanlar, yazılı ve sözlü geleneğimizde asırlardır yaşamaya devam etmiştir. Zamanla sözlü ve yazılı gelenekteki kolları farklı zamanlarda yeni şahıs, yer ve olaylarla zenginleşmiş, fakat tamamı elimize ulaşmamıştır (Özkan, 1997, s. 263). Ebülğâzi Bahadır Han 1660'ta yazdığı *Şecere-i Terâkime* ile sözlü ve yazılı efsanevi tarihimiz olan Oğuznâme geleneğini özgün bir şekilde kendi zamanına kadar ulaştırmıştır ve bu geleneğin devamını sağlamıştır.

Çağatay Türkçesinin konuşulduğu sahayı Batı Türklerinin yaşadığı coğrafyanın dışında, Hazar Denizi ve Orta İran'ın doğusunda kalan Kafkaslardan Karadeniz'e kadar uzanan Kuzey ve Doğu Türklüğünün bilhassa Müslüman olan kesimleri oluşturmaktadır. Köprülü (2016, s. 353), Çağatay edebiyatının sınırlarını şu şekilde ifade etmiştir: “*Anadolu ve Azerbaycan müstesna olmak üzere, Timurlular devrinden başlayarak son zamanlara kadar vücuda gelen doğu lehçeleri mahsulleri, hatta Timur'dan evvel Harizm ve Altınordu eserleri de dâhil olmak üzere, umumiyetle 'Çağatay edebiyatı' unvanı altında toplanabilir.*”. A. İnan ise Çağatay edebiyatını tanımlarken Timur ve Timurlular devrinde meydana getirilen edebî mahsullere verilen isim olarak belirtmiştir. Bu edebiyat, Harezmi ve Altın-Orda Türk edebiyatının Horasan ve Maverâünnehir'de gelişip olgunlaşmasıdır (İnan, 1998, s. 108). Orta Asya Türk yazı dilinin üçüncü evresini oluşturan Çağatay Türkçesi, Uygur ve Karahanlı Türkçesinden sonra XV. yüzyılda Nevaî ile daha geniş ve büyük bir edebiyat, kültür dili haline gelmiştir. XIX. yüzyıldan günümüze kadar bu dil yerini Özbek Türkçesine bırakmıştır (Ölmez, 2019, s. 11).

J. Eckmann'ın Çağatay diliyle ilgili yaptığı tasnifte Ebülğâzi Bahadır Han'ın eserleri Klasik Sonrası döneme girmektedir. Bu dönemde özellikle Özbek Türkçesinin yavaş yavaş etkisinin görüldüğü ifade edilmiştir. XVII. yüzyılda Ebülğâzi Bahadır Han tarafından yazılan “*Şecere-i Türk*” ve “*Şecere-i Terâkime*” işte bu Çağatay Türkçesinin konuşulduğu sahanın edebî ürünleri aynı zamanda tarihi kayıtlardır. Ebülğâzi Şecere-i Türk'te, bu iki eserin dilinin en açık Türkçe olduğunu belirtmiş, “*Arapça ve Farsçadan bir kelime katmadım*” diyerek kesin bir dille de ifade etmiştir. Fakat yapılan çalışmalarda Arapça ve Farsçaya ait yüzlerce kelimenin eserlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. (İnan, 1998, s. 108, 109). Kononov'a göre Ebülğâzi'nin eserlerindeki dil, Çağatay dilinin son dönemini teşkil eder. Böyle bir dile girmiş Arapça ve Farsça sözcüklerin sınırlı sayıda kullanılmasıyla sözlük kadrosu da önemli ölçüde değişmiş ve Çağatay Türkçesinin biçimsel yapısını korunmuştur. Kısaca kendi yapısı içerisinde halk ve konuşma diline yakın bir leksik kullanım söz konusu olmuştur (Ölmez, 2019, s. 12). Ebülğâzi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime* adlı eserinde Çağatay dilinin yanı sıra Oğuzca ve Kıpçak Türkçesine ait özellikler de görüldüğü ifade edilmektedir.

Ebülğâzi Bahadır Han, Harezmi, Şiban Özbek hanlarından bir hükümdar aynı zamanda bir tarihçidir. Arap Muhammed Han'ın ikinci oğlu olan Ebülğâzi, 1603 yılında Harezmi'nin başkenti olan Ürgenç'te dünyaya gelmiştir. Doğumundan kırk gün önce babasının Rus Kazaklarının Ürgenç'e saldırılarını bozgunla sonuçlandırmasıyla birlikte kendisine bu zafer dolayısıyla “Ebülğâzi” adı verilmiştir. On altı yaşına kadar Ürgenç'te yaşamış, daha sonra babasının Hive'yi merkez yapıp kendisini Kat'a tayin etmesi üzerine oraya gitmiştir. Daha sonrasında Arap Muhammed Han'ın Habeş ve İlbars adlı oğulları babalarına karşı ayaklanmışlar, Ebülğâzi de babasının yanında savaşa katılmıştır, fakat

savaşı kaybetmişler babasının gözüne mil çekilerek öldürülmüştür. Ebülgâzi, Buhara Han'ına sığınmış ve iki yıl Semerkant'ta yaşamıştır. Ebülgâzi Hive'yi ele geçirmeye çalışsa da ağabeyi tarafından yakalanıp Ebiverd'e sürülmüş ve on yıl İsfahan'da kalmıştır. İsfahan'da geçirdiği zaman içerisinde Arap ve Fars kaynaklarını gözden geçirme fırsatı bulmuştur. İsfahan'dan kaçtıktan sonra Teke Türkmenlerine sığınmış ve onların arasında yaşamıştır. Ağabeyinin ölmesinin ardından 1643'te Harezm hanı olmuş, yirmi bir yıl hükümdarlık yapmıştır. (Ölmez, 2019, s. 15, 16).

Şecere-yi Terâkime, Türkmenler arasında yaygın olan Oğuz rivayetleriyle mevcut Oğuznâmelerden faydalanılarak kayda geçirilen Oğuznâmenin Türkmen rivayetidir. Ebülgâzi Bahadır Han eserin başında, bu eseri yazma sebebinden bahsetmektedir. Türkmen beyleri ve şeyhleri bir gün Ebülgâzi'ye gelip birçok Oğuznâme olduğunu ve onların hiç birbirine uymadığını söyleyip yeni bir tarih yazmasını rica ederler (Ölmez, 2019, s. 19). Aynı zamanda Ebülgâzi Bahadır Han'ın Reşideddin'in *Camiiü't-Tevârih*'teki Oğuznâme' den de faydalandığı ifade edilmektedir. Ebülgâzi Âdem aleyhi's-selâmdan başlayarak Nuh Peygamber, onun çocuklarından Yafes'in Kuzey'e gidişi oğlu Türk, sonrasında Alınca Han'ın oğulları Moğol ve Tatar, daha sonrasında ise Kara Han'ın oğlu olan Oğuz'un dünyaya gelişi, ad alması ve kahramanlıkları anlatılmıştır. Eserin devamında ise Oğuz Kağan'ın oğulları ve onların neslinden gelenleri tek tek anlatmış; Oğuz Kağan'ın torunlarının adlarının anlamları, damgaları ve kuşlarının ne olduğu, ayrıca Uygur, Kanklı, Kıpçak vb. Türk boyları hakkında da bilgilere yer vermiştir. Ebülgâzi Bahadır Han *Şecere-i Terâkime*'de kendi zamanına kadar olan hadiseler kadar anlatıp getirmiştir. Oğuznâme geleneğinin devamı bakımından önemli bir yerde olan *Şecere-i Terâkime*'de, Reşidüddin'in rivayetinden faydalanılması, yine bizzat Türkmenler arasındaki rivayetlerden işitilmesi hatta yazmalarının görülmüş olabilme ihtimali bir taraftan da Dede Korkut'un Türkmen rivayetlerinden de bazı parçaların yer alması ona ayrı bir değer katmıştır (Ergin, 1974, s. 13). *Şecere-i Terâkime*'nin başta beş nüshası olduğu bilinmekteydi. Kononov tarafından iki nüsha daha bulunmuş böylece nüsha sayısı yediye çıkmıştır. Leningrad nüshasının giriş kısmında nüshalar hakkında bilgiler yer almaktadır. İlk nüsha Taşkent umumi kütüphanesinde bulunmuş daha sonra Samoyloviç tarafından Aşkabat'ta iki nüsha daha bulunmuştur. Bu iki nüshadan biri 1900, diğeri ise 1903'te keşfedilmiş, birine Hocalı Molla diğeri ise Nuri İşan (Leningrad) nüshası denilmiştir. Bu nüshalar Taşkent nüshasına göre daha yeni yazılmıştır. Samoyloviç tarafından Rus Bilimler Akademisine verilen Leningrad nüshasının fotokopisi TDK'ye gönderilmiş ve TDK 1937'de bu nüshanın tıpkıbasımını yapmıştır. *Şecere-i Terâkime* üzerine ilk olarak Tumanskiy çalışmıştır. *Rodoslovnaya Turkmen* adıyla 1897'de Aşkabat'ta yayımlanan bu eser *Şecere-i Terâkime*'nin Rusçaya çevrilmiş halidir. 1958 yılında Kononov tarafından hazırlanan *Rodoslovnaya Turkmen, Soçineniya Abu'l-gazi*; giriş, Rusça çeviri, çeviri ile ilgili notlar, kişi adları, yer adları, kavim adları fihristi, eserin dili, ses bilgisi, biçim ve cümle bilgisi, kaynakça bölümü gibi bölümlerden oluşmaktadır. Kononov'un hazırladığı bu çalışmanın çevirisini yapan Muharrem Ergin'in "*Şecere-i Terâkime- Türklerin Soy Kütüğü*" adıyla 1001 Temel Eser yayınları arasında basılmıştır. Kitabın arkasında M. Ergin, Kononov'un hazırladığı karşılaştırmalı Arap harfli metne yer vermiştir. Z. Kargı Ölmez, 1988 yılında *Şecere-i Terâkime* üzerine yüksek lisans tezi yapmıştır. Bu tez 1996'da Ankara'da "*Ebülgazi Bahadır Han-Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soy Kütüğü)*" adıyla yayımlanmıştır. Z. Kargı Ölmez, Ebülgâzi Bahadır Han'ın sağlığında istinsah edilmiş Taşkent nüshasıyla Leningrad nüshasını karşılaştırmış, diğer nüshaları da Kononov'un yayından alarak bu karşılaştırmaya dâhil etmiş ve *Şecere-i Terâkime*'nin tenkitli metni oluşturmuştur.

1. Şecere-i Terâkime'de Yasak ve Müeyyideler

İnsan varlığı doğada karşılaştığı birtakım doğüstü olaylar ve varlıkları kendi zihninde anlamlandırmaya çalışmış, karşılaştığı olay ve varlıkların sebeplerini her zaman merak etmiştir. Bu varlık ve olaylar insanı kudreti ile büyülemiş, onlara saygı gösterme hissini ve eylemlerini de beraberinde getirmiştir. Toplumlar tekin olmadığını düşündüğü hadise ve durumlarda da korku, endişeye kapılıp bunlarda da bir kutsallık aramıştır. Kısaca, tanrı veya tanrısal varlık olarak nitelendirilen güçlerle ilgili korku ve endişeler, insanlarda muhtelif varlıklara karşı saygı duymayı gerektirmiştir (Uygur, 2017, s. 357). Bu nedenle ilk insandan bu yana her toplumda rastladığımız ritüeller, geçiş törenleri, âdet ve inanışlar ortaya çıkmıştır.

A.van Gennepe, geçiş ritlerini sınıflandırdığı eserinde yasakları negatif ritler olarak adlandırmıştır. Buna göre yasaklar "iradesizliğe" karşılık gelmekte ve bir edimin olumsuzlanması olarak ifade edilmektedir (Gennepe, 2022, s. 16). Toplumsal hayatı düzenleyen unsurlardan biri olarak karşımıza çıkan yasak, diğer adıyla tabu; kutsal ve kutsanmış veya netameli, tehlikeli, temiz olmayan anlamlarına gelmektedir. Ayrıca yasakların Tanrı'nın buyruklarından farklı olarak kendiliğinden oluşan uygulamalar ve inanmalar olduğu ifade edilmektedir (Freud, 2020, s. 53). Tanrı'nın buyruklarından ayrı tutulan yasaklar, canlı-cansız tüm varlıklar arasında insan düşüncesinde şekillenen Tanrı'nın birlik, temizlik, kusursuzluğu üzerine bir düşünceyi esinleyen imler olarak da karşımıza çıkmaktadır (Douglas, 2007, s. 81). Türk toplumunda eski devirlerden itibaren hemen her vakit toplumsal hayatı düzenleyen kurallar bütünü olmuştur. Toplumsal normlar olarak nitelendirebileceğimiz bir çeşit uygulamalar bütünü olup örf (yasa), âdet, sosyal alışkanlık vb. şeklinde gruplandırılmıştır (Örnek, 2016, s. 173). Diğer toplumlarda olduğu gibi insan hayatıyla ilgili uygulamalar ve inanmalarda karşımıza çıkan bir diğer norm tipi yasak, müeyyidelerdir. Yasaklar, örf, âdet ve sosyal alışkanlıklarımızın içerisinde yer alan uygulamalar ve davranışlar arasındaki çekinilen yapılması uygun olmayan kaidelerden oluşmaktadır. Bunun dışında kutsala yönelik tutum ve davranışlarda da yasaklara rastlamaktayız. Kirli, kutsal, çekinilmesi gereken varlıklar ve hareketler vb. hallerde her toplumda yasaklara dair muhtelif uygulamalar mevcuttur.

Yasakları birkaç başlık altında toplayabiliriz. Bunlar genel olarak; insanlar, hayvanlar, bitkiler ve her türlü eşya-nesnelere vb. dair olabilmektedir. Bunların kendi içerisinde gelişim gösteren alt başlıkları mevcuttur. İnsanlara dair yasaklar, insanın doğumu, evlenmesi, ölümü, fizyolojisinde meydana gelen bazı durumlar vb. şekilde sıralamamız mümkündür. Şecere-i Terâkime'de Hz. Âdem'den Ebülğâzi Bahadır Han'ın yaşadığı çağa kadar anlatılan Türkmenlerin, Oğuzların, şecereleri ile ilgili bilgilerin yanı sıra içerisinde Türkmenlerin gündelik hayatına yönelik birtakım âdet ve geleneklere de rastladık. Nitekim, bu durum bazı araştırmacıların ve bilim insanlarının da gözünden kaçmamış, bununla ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Tahir Alangu bununla ilgili (2020, s. 573), "Eserin içinde mevcut muhtelif kavim ve zümre adlarının meydana koyacağı meseleler yanında, göçebe kavim adet (âdetler) ve ananelerine dayanan bi yığın İslami ve etnolojik âdetlerin izahı ve diğer vesikalarla mukayese olunarak tenviri, henüz araştırmacısını bekliyor." şeklinde ifade etmektedir. Yukarıdaki genel başlıkları aşağıda alt başlıklarını açarak Şecere-i Terâkime'de bulabildiğimiz yasak ve müeyyideleri kökenleri itibarıyla değerlendirmeye çalıştık.

1.1. İnsanla İlgili Yasak ve Müeyyideler

1.1.1. Doğum

Şecere-i Terâkime'de doğumla ilgili muhtelif yasak ve müeyyidelere baktığımızda bunlardan en dikkat çeken Oğuz Kağan'ın doğumu ile ilgili kısımdır. Oğuz Kağan

doğduğunda üç gün annesini emmemiş, her gece annesinin rüyasına girip Müslüman olmasını yoksa onu emmeyeceğini dile getirmiştir. İslamiyet’te evliliklerde her iki tarafın da Müslüman olmasına önem verilmektedir. Kur’an-ı Kerim’deki ayet ve surelerde, hadislerde buna dikkat çekilmektedir. Bu nedenle Oğuz Kağan annesinin rüyasına girmiş ve ondan Müslüman olmasını istemiştir. Nitekim annesi Müslüman olduktan sonra Oğuz da annesini emmeye başlamıştır. Aynı zamanda Oğuz Kağan, Tanrı tarafından doğuştan veli yaratılmıştır. Bir yaşında iken kendi adını kendi veren, ağzından “Allah” kelimesini hiç düşürmeyen olağanüstü yetenekleri olan ay ve güneşten güzel, parlak bir çocuktur. (Ölmez, 1996, s. 122, 124, 125). Burada İslamiyet’in etkisiyle şekillenen Müslüman olmayan birinin sütünü emmeme durumu söz konusudur.

1.1.2. Cinsiyet

Dünyaya gelen çocuğun cinsiyeti de Türk toplumu arasında önem arz etmektedir. Türk kültüründe ve töresinde erkek çocuk o ailenin önde gelen mirasçısı, baba vekili olarak görülmektedir. Nitekim, Köl İrki Han’ın Kanlı Yavlı’nın yüzüne bakıp “*Ey kızım oğlu, kızdan olanın dostluğu olmaz, diye işitmiştim. Eskilerin sözlerini yalan çıkarmadın.*” demesi kız çocuğunun evlendikten sonra artık doğup büyüdüğü evin bir nevi yabancı olmasına neden olmuştur (Ölmez, 1996, s. 180). Onun çocukları da ister kız olsun ister erkek artık gittiği yerin yerlisi olacaktır. Bu gibi nedenlerdir ki Türk tarihinde tahtın varisi, büyük ve bilge olmasına bakılarak her zaman erkek çocuk olmuştur. Bunun yanı sıra kadınlar, Türk toplumunda erkeklerden çok da ayrı bir yerde tutulmamıştır. Onlar da savaşlara tıpkı erkeler gibi katılabilmişler, av avlamışlar, ata binmişler, her türlü güç gerektiren işlerde bulunmuşlardır. Şecere-i Terâkime’nin son kısmında “Oğuz Halkına Beylik Yapan Kızlar Hakkında” bölümünde Türkmenler arasındaki yiğitlikleri ile meşhur olan Türkmen kızlarına yer verilmiştir (Ölmez, 1996, s. 227).

1.1.3. Evlilik

Türklerde evlilik ve aileye dair ilk tarihi kayıtlarda pedersahi ve *exogomie*ye dayalı bir yapıya sahip olduğu ifade edilmektedir. Çin kaynaklarında MÖ III. yüzyılda Hun hükümdarları belli bir boydan evlendikleri geçmekteyken yine Hunlarda karşılıklı dünür olarak evlenme âdetinin de mevcut olduğunu görmekteyiz (İnan, 1998, s. 341). Evlilik hususunda Şecere-i Terâkime’de en dikkat çeken yer Oğuz Kağan’ın evliliği üzerinedir. Oğuz Kağan’ın ilk iki eşi babası Kara Han tarafından seçilen Kür Han ve Kır Han’ın kızlarıdır. Fakat Oğuz Kağan bu kızlar Müslüman olmayı reddettiği için onlarla hiçbir şekilde yan yana gelmemiş ve konuşmamıştır. Üçüncüde eşini kendisi seçmiş, Müslümanlığı kabul etmesi şartıyla Or Han’ın kızıyla evlenmiştir. Yine Oğuz Kağan’ın asıl hanımları dışında kumadan olma çocuklarının da olduğu eserde geçmektedir (Ölmez, 1996, s. 153, 154). Oğuz Kağan’ın amcasının kızlarıyla evliliği egzogamiye aykırıdır, bu durumda Şecere-i Terâkime’de geçen rivayetin İslam devrinde girdiği düşünülmektedir. “Kara hanın kardeşleri” ifadesinin de kardeş kabileler olması mümkün olabilir (İnan, 1998, s. 342).

Tuman’ın evliliğinin anlatıldığı bölümde, kız istemeyeyle ilgili olarak amcası ve tahtın sahibi Köl İrki’nin kızını Korkut Ata’nın aracılığıyla istemişlerdir. Köl İrki’nin kızı anne ve babasının işlerine gücü yetebilen becerikli bir kızdır. Düğünün yedi gün yedi gece şeklinde yapıldığı iyi elbiseler ve çeyiz ile düğünün gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (Ölmez, 1996, s. 176, 177). Çin kaynaklarında VI. yüzyılda Göktürkler arasındaki örf ve âdetlere göre birisinin karısıyla gayrimeşru münasebette bulunan kişilerin idam edildiği kaydedilmiştir (İnan, 1998, s. 316). Şecere-i Terâkime’de Buğra Han’ın eşi Babür’ü kaybettikten çok üzüntü çekmesine gönlü razı olmayan oğlu Kozı Tegin babası için Avşar ilinden güzel ve genç bir kız bulur onu alır. Fakat kız Kozı Tegin’in kendisinde gönlü

olduğunu düşünmektedir. Bu bölümde anne yerine koyduğu, babasının eşi olan bir hanımla oğulun yakınlaşmasının yanlış olduğu ve bu yakınlaşmanın Türk töresinde ne kadar sert karşılandığını görebiliriz. Nitekim Kozi Tegin'e analığı tarafından iftira atılmaya çalışılmış ve gerçek ortaya çıkan kadına yaptırım olarak en ağır şekilde ölüm cezası verilmiştir (Ölmez, 1996, s. 188, 189, 190).

Türk boyları arasında evlilik ve aile kurmaya dayalı ananeler zamanla muhtelif safhalar geçirmiş, bu safhalarda meydana gelen âdetleri de içerisine almıştır. Bunlardan ortaya çıkan birbirine aykırı unsurlar bir bütün hâline gelmiş ve ezogami ve kız kaçırma devrindeki âdetleri temsil etmiştir (İnan, 1998, s. 349). Türkmenleşip Türkmen'e katılanların anlatıldığı kısmın Hızır halkının nasıl teşekkül ettiğiyle ilgili bölümünde Koma Bey Ebulhan'da Ersarı Bay'ın Mama adlı güzel kızını adamlarını göndererek istemiş fakat Ersarı Bay kızını vermemiştir. Bunun üzerine Koma Bey Ersarı Bay üzerine ordusunu sevk etmiş, Ersarı Bay'ı şehit edip kızını zorla almıştır. Fakat bu Mama'nın çocuğu olmayınca ağabeylerine Mama'yı almalarını söylemiş ve yüklü mal vererek göndermiştir (Ölmez, 1996, s. 220, 221). Yine *Şecere-i Terâkime* geçen kız alıp yurt tutmayla ilgili hadisenin Türkmen geleneklerindeki evlilik ve toprak edinmeye dayalı hukuku gösteren ifadeler arasındadır, diyebiliriz (Ölmez, 1996, s. 217).

F. Sümer, İbn Fadlan'ın ifadelerinden de yola çıkarak Oğuzlarda tek eşlilik olduğunu söylemektedir (Sümer, 1972, s. 403) Fakat *Şecere-i Terâkime*'de birden fazla eş, kuma vb. ifadelerin yer aldığını görmekteyiz. Oğuz Kağan'ın asıl hanımlarından altı oğlu, oğullarının asıl hanımlarında dörder oğlu vardır. Oğuz Kağan'ın oğullarının da kumadan olma çocuklarının olduğu ve adları metinde geçmektedir (Ölmez, 1996, s. 153, 154). Devlet yönetiminde de belirteceğimiz üzere idare, asıl hanımından olma çocuklarına onlardan da büyük olana verilmiştir. Oğuz Kağan ölmeden önce ülkesinin doğu tarafına bir altın yay, batı tarafına ise üç altın ok gizletmiş; Kün, Ay ve Yıldız'ı doğuya, Kök, Tag ve Teniz'i de batı tarafına göndermiştir. Altın yayı bulan üç oğluna Bozok, üç altın oku bulan oğluna ise Üçok adını vermiştir. Oğuz Kağan kendisinden sonra büyük oğlu Kün Han'ın yerine geçmesini, hanlığının Bozok soyundan devam etmesini ve Üçoklara da buyruğuna razı göstermelerini söylemiştir (Ölmez, 1996: 149). Görüldüğü üzere birden fazla eşle evlilik, yönetimin asıl hanımdan olma çocuklar tarafından idaresi gibi âdet ve kurallar mevcuttur.

1.1.4. Yemek-İçmek

Tuz, Türk kültüründe kutsanan bir çeşni türüdür. Türkçede tuzlu, tuzsuz, tuzlamak, tuzcu, tuzluk vb. pek çok kelime tuzdan türemiş ve Türk dünyasında sıkça kullanılan bir kelime haline gelmiştir. Ayrıca tat ve lezzet anlamlarına gelen bir kelimedir. Tuz değerli görülen bir madde olarak görülmüş olacak ki Türkler arasında "tuz ekmek hakkı" gibi bir deyim de yaygın bir biçimde kullanılmıştır. (Elçin, 1997, s. 458). Tuz adıyla ilgili leksik ve dilbilimsel bilgilerin dışında gündelik hayatta kullanıma dair de muhtelif uygulamalar yer almıştır. *Şecere-i Terâkime*'de Yafes'in soyundan oğlu Tütek'in tuzu nasıl keşfini anlatılmıştır. Türk, Issık Gölü bulup çadırını buraya kurmuştur. O öldükten sonra yerine oğlu Tütek'i başa geçirmiştir. Tütek Türkler arasında pek çok âdeti ortaya çıkaran kişi olarak nitelendirilmiştir. Nitekim, o ava çıktığı bir gün geyiği kebab yapıp yiyorken bir parça et yere düşmüş, onu alıp yediğinde etin bir anda nasıl lezzetlendiğini fark etmiştir. Etin düştüğü yer tuzladır ve eti tuz daha lezzetli hâle getirmiştir (Ölmez, 1996, s. 119, 120). *Şecere-i Terâkime*'de tuzla ilgili bu anlatım tuzun önemi ve kutsallığına dair bir işaret olarak ifade edilebilir.

Şecere-i Terâkime’nin bazı bölümlerinde üleştirme¹ yapılırken geçen bazı ifadeler de onların yiyip içtiği besinler hakkında bize bilgi vermektedir. Ayrıca yemek içmekle ilgili olarak Türk kültüründe orun-ülüş konusu üzerinden devlet yönetiminde karşımıza çıkan yasak ve müeyyideleri ele alıp inceledik.

1.1.5. Ölüm

Şecere-i Terâkime’de ölüm kelimesi doğrudan veya dolaylı şekilde kullanılmakla birlikte ölüm, vadesi dolan herkesin Hakk’ın rahmetine kavuşması şeklinde ifade edilmiştir, diyebiliriz (Seçkin, 2016, s. 236). Yine metinde ölüm kelimesinin yerine kullanılan birtakım kavramlar ve deyimlere de yer verilmiştir. Direk ölüm kelimesini kullanmak yerine farklı ve dolaylı kelimeleri ve deyimleri seçmek ölüm vb. kötü, olumsuz kavramların insan zihninde iyi bir hissiyat oluşturmaması ve insanların bundan çekinmesinde, kendilerinden uzak tutma düşüncesiyle ortaya attıkları ifadelerdir. Buna “güzel adlandırma,” öfemizm”, “örtmece” vb. adlar verilmiştir. Eserde, Hz. Âdem’in ölümü “...bu dünyadan öte dünyaya gitti.” şeklinde geçmekteyken oğlu Şeys’in ölümü için ise “...912 yıl bu dünyada yaşayıp cennet sarayına gitti.” şeklinde ifade edilmiştir (Ölmez, 1996, s. 113, 114). Yafes’in oğlu Türk’ün vefatı ise “...uzak sefere gitti.” şeklinde geçmektedir. Onun da oğlu olan Tütek’in ölümü için ise metinde “... gitse gelmez denilen şehre gitti.” şeklinde geçer (Ölmez, 1996, s. 234). Genel olarak ölmek, ölüm kelimesi bu dünyadan öbür dünyaya göçüp gitmek, Tanrı’ya yakın olmak, uzak sefere gitmek, vefat etmek, göçüp gitmek, Hakk’ın rahmetine kavuşmak gibi sözlerle ifade edilmiştir.

Bunun dışında ölüm ile ilgili olarak yas tutma etrafında şekillenen bazı âdetler karşımıza çıkmaktadır. Bunu ayrı bir başlık altında değerlendirdik.

1.1.6. Yas Tutma

Türklerde atalar kültüründen gelen inanışlarla birlikte ölen kişi saygı gösterme ve onu anma İslamiyet’ten önceki dönemlere dayanmaktadır. Türk kültüründe ölen kişinin ardından yas tutma geleneğinin çok eski dönemlere kadar gittiği kaynaklarda geçmektedir. Ölen kişinin ardından ev halkının kıyafetlerini ters giymesi, yüzlerini bağrırlarını yırtıp kan çıkartmaları, ölen kişinin ardından verilen ölü aşı gibi birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Türk dünyasında muhtelif Türk boyları arasında birbirine benzer hatta birebir aynı ölüm, ölü gömme ve yas tutma âdet ve uygulamalarının olduğu görülmektedir. Çin Kazak-Kırgızlarında cenazeyi gömecekleri yere kadınlar girmez, bir kişinin ölümünün ardından bir yıl geçmeden o kişinin karısı ve kızı hiçbir davete katılmaz. Yine ev halkı üç gün boyunca kendi yiyeceklerini yemez, yiyecek ve içecekleri komşuları temin ederdi. Cenaze yemeği yapıldığı gün kesilen hayvanın kemikleri kırılmaz o şekilde gelenlere ikram edilir, cenaze yemeğini yiyenler de kemikleri kırmayıp ateşe atmazlardı (Katanov, 2004, s. 72, 73). Benzer durumun Beltir Türkleri arasında da olduğunu görmekteyiz. Vefat eden kişinin yakın akrabaları yedi gün süresince kesilen hayvanın yüreğini ve karaciğerini yemezlerdi. Ölüm gününün üzerinden yedi gün geçmeden o kişinin çadırından hiçbir eşya çıkarılmazdı (Katanov, 2004, s. 62, 63). Bu âdet ve yasaklarla ilgili uygulamalara dair örnekler daha arttırılabilir.

Şecere-i Terâkime’de yas tutma ile ilgili âdetler ve törenlere de yer verilmiştir. Ölüm, yas tutma âdetlerinde yasak ve müeyyidelere dair örneklere rastlanmıştır. Eserde, Buğra Han çok sevdiği eşi Babür vefat ettiğinde büyük yas tuttuğu, çok üzüldüğü ifade edilmiştir. Bir yıl hiç kimseyle konuşmamış, evden dışarı çıkmamıştır (Ölmez, 1996, s. 185).

¹ Paylaştırma.

Kozı Tegin'in oğlu Arslan Suracık halkından adını sonradan suvar koyduğu bir oğlanı evlatlık edinmiştir. Suvar maharetli biri olduğundan han onu danışmanı yapmıştır. Hanın çevresindekiler onu çekememiş iftira atmışlardır. Han, çevresindekilerin ve Suvar'ın güvenilirliğini test etmek için ölü taklidi yapmıştır. İşte bu kısımda Suvar'ın yas tutma şeklinin eski Türk geleneklerine benzediğini söyleyebiliriz. Suvar, Hanının ölüm haberini alınca sakalını kesip bir taş alıp başına ve göğsüne vurmaya başlamış, ağlayıp sızlamıştır (Ölmez, 1996, s. 194).

Türk kültüründe ölümlle ilgili âdet ve inanmalardan biri de ölenin ardından verilen ölü yemeğidir. Ölünün öteki dünyaya geçmesinin tam ve geçerli olabilmesi için dinsel kuralların yanı sıra geleneksel uygulamalar da yapılmalıdır. Bu geçiş töreni sırasında bu tip uygulamalar yapılmadığı takdirde ölenin ruhunun geride bıraktıklarını tedirgin edeceğine inanılmaktadır. Diğer taraftan toplum da bu tür uygulamaları gerçekleştirmeyenleri kınamakta ve baskı kurmaktadır (Örnek, 2016, s. 304). *Şecere-i Terâkime*'de ölen kişinin ardından birkaç gün sonra ölü yemeği verildiği de geçmektedir. Duyılı Kağan öldükten sonra hanın ölü yemeği verilmiştir (Ölmez, 1996, s. 172). Arslan Han'ın kendini ölü gösterdiği bölümde, han öldü zanneden beyleri onun malını yağmalamış, ölüsünü yüz üstü bırakıp gitmiştir. Bu saygısızlıklarını han cezasız bırakmamış onların gözlerini kör edip kollarını kestirmiştir (Ölmez, 1996, s. 194).

1.1.7. Rüya

Eserde rüya ile ilgili motiflere yer verilmiştir. Oğuzların Ali Han'a düşman olup oğlu Şah Melik'i öldürüp dört tarafa dağılmasının anlatıldığı bölümde Ebülğazi, Tugurmuş adlı bir kişinin rüyasında göğsünden üç ağacın yeşillenip yükselip dallanıp budaklanıp yaprak açtığını görmüştür. Tugurmuş; Miran Kâhin adlı birine bu düşü anlatmış, o da bu rüyayı kimseye anlatmamasını tembihlemiş, bunun iyi bir rüya olduğunu söylemiştir (Ölmez, 1996, s. 200).

1.1.8. Devlet Yönetimi

Türk devlet yönetiminin *kut* etrafında gelişip şekillendiği bilinmektedir. Hz. Âdem'den başlayarak Ebülğâzi Bahadır Han'ın kendi zamanına kadar getirdiği eserde baştan sona ataerkil bir yapının hâkim olduğunu görmekteyiz. Egemen güç babadan oğula geçecek şekilde evin oğluna aittir. Evlilik ile ilgili bölümde Oğuz Kağan'ın kendisinden sonra asıl hanımından olma büyük oğlu Kün Han'a yönetimi devrettiğini görmüştük (Ölmez, 1996, s. 149). Genel olarak *Şecere-i Terâkime*'de yönetim, hanın oğullarından biri (daha ziyade çocuklardan büyük olan), hanın oğlu küçük ise hanın kardeşi veya kardeşinin oğlu şeklinde idare edildiği geçmektedir. Hanlar öleceği zaman kendi elleriyle seçtikleri birini yerlerine tayin etmişler veya o zamanın hanın danışmanı olan, bilge kişilerin (İrkil Hoca, Korkut Ata vb.) tavsiyelerine de riayet edilmiştir. *Şecere-i Terâkime*'de ayrıca Türkmenler arasındaki yönetime dair: "Soyu geniş boydan padişah yapıp az soyu soppu olan boyun ona katılmasıyla gâh altı yedi grup olup gâh üç dört grup olurlardı ve birbirleriyle düşman olup savaşarlardı, tutsak alırlardı." ifade de yer almaktadır (Ölmez, 1996, s. 167).

Şecere-i Terâkime'de Oğuzlar arasındaki yönetimle ilgili pek çok bilgiye rastlamakla birlikte Ali Han'ın hanlığı zamanındaki hadisede Ali Han'ın oğlu Şah Melik, Oğuzlara zulmedince Oğuz halkı toplanıp onu öldürmeye karar vermiştir. Şah Melik daha sonra Kozıcı adlı danışmanı ile babasına sığınmış, fakat Ali Han duruma hiddetlenip oğlunu kamçılıp, elini kolunu bağlatmış halkın gönlü razı olsun diye onu Oğuzlara göndermeye karar vermiştir. Kozıcı bunun uygun olmadığını söyleyerek başka bir çaresine bakmaya karar vermişlerdir. Burada anlatılanlar göstermektedir ki Oğuzları

idare edenler kim olursa olsun halka adil olmak zorundadır, yoksa bu hadisede yaşandığı gibi Oğuzlar han oğlu bile olsa duruma tepki göstermişlerdir. Ayrıca eserin ant içme bölümündeki şu ifadeler dikkat çekicidir: “Han başta olmak üzere bütün halk ‘Bir, on, yüz ya da kaç tane mal keserseniz etini söylendiği gibi paylaşıp alsınlar ve her biri kendi çocukları ve buyruğundakiler ile yesinler. Ayrıca birisi günahkârsa ve padişahın oturduğu yere yakınsa ya da uzaksa, o günahı işleyen kişi padişahın soyundan ya da başka soydansa handan bir kişi gidip onu yargılasa onu hanın kardeşi, oğlu ve beyleri hiç kimse korumasın ve ona el uzatmasın, dahası padişah soyundan geliyor, diye bahane ederek koruyup destek olan kim olursa olsun onu padişahın kapısına getirip kılıçla arkasına vurup ikiye ayırmak gerekir ki, görene göz, işitene kulak olsun...” (Ölmez, 1996, s. 161, 162).

Türk kültürü ve devlet yönetiminde uygulanan orun ve ülüş meselesi ve hukukunun uygulama esaslarına Şecere-i Terâkime'de de rastlamaktayız. Oğuz boylarının toplumsal faaliyetlerinde ve töresi gereğince her boyun oturacağı yer, damgası ve ongunu hatta ziyafette alacağı payın hangi hayvanın neresinden olacağı bellidir (İnan, 1998, s. 241). Buna dair benzer ifadeler B. Ögel'de şu şekilde geçmektedir: “Bir oba, bir yerden göçüp başka bir yere geçeceği zaman, çadırlar bir daire meydana getirecek şekilde kuruluurlardı. Kuzeyde, güneyde e diğer yönlerde kimlerin çadırlarının kurulacağı, törece belirtilmişti. Kabile reisinin çadırının sağında ve solunda kimlerinki bulunacaktı. Bütün bunların hepsi, eski Türk toplumlarınca çok iyi bilinen kaidelerdi. Hiçbir kimse törenin çizdiği bu usullerin dışına çıkamazdı.” (Ögel, 2014, s. 298). Bu durumun esası olarak dinsel düşüncelere dayatılmış ve yüzyıllarca uygulanmıştır. Oğuz Kağan'ın vefatından sonra başa Kün Han geçmiştir. On iki çadır kurulmuş, altın çadırın en şerefli yeri Kün Han'a verilmiştir. Kesilen kurbanın başı, sağrısı da onun payına düşmüştür. Birbiriyle alakalı olan bu iki terimle ilgili olarak Türklerde; boylar arasında verilen paya “ülüş”, mevkiye ise “orun” denildiğini anlamaktayız.² Sonrasında sırasıyla Oğuz'un en yetkinlerinden en az yetkinine kadar onların orunları ve ülüşleri söylenmiştir (Ölmez, 1996, s. 155, 156, 157). Orun ve ülüş, Türk boyları arasındaki ananede boy ve toplumun pek çok şey üzerindeki hukukunu gösteren önceden belirlenmiş değiştirilemez haklar olarak ifade edilebilir. Yayla, av, savaş ganimetleri pay edilirken de her boyun “nazar-ı itibarı”na göre bu taksim yapılmaktadır. Orun ve ülüşünü bir defa kaybedenler, yukarıda bahsedilen toplumsal faaliyet ve mecralarda da hukukunu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle her boy, kendisine verilen taksime razı olmakla birlikte orun ve ülüş haklarına da ehemmiyet vermek zorundadır (İnan, 1998, s. 254).

Şecere-i Terâkime'de Kün Han'ın küçük kardeşleri ve oğulları arasında orun-ülüş taksimi yaptığı bölümde dikkat çekici bir husus vardır. Türklerin kullandığı ve Türk takvimi olarak adlandırılan On İki Hayvanlı Türk takviminde her yıl bir hayvanı temsil etmekte ve on iki yılda bir bu süreç devretmektedir. Yine dört mevsim ve dört yön; Kün Han'ın kurduğunu on iki çadıyla ilişkisi zaman ve mekân anlayışının yansımalarını akla getirmektedir (Ögel, 2014, s. 316).

Kanlı Yavlı'nın han olduğu zamanın anlatıldığı bölümde ise şu ifadelere yer verilmiştir: “Onun zamanında kurt koyuna, kaplan geyiğe, kartal tavşana ve doğan keklige zorbalık yapamadı.” (Ölmez, 1996, s. 181, 182). Orhun Abideleri'nde de kayda geçtiği üzere Türk töresi ve geleneğinde sosyal devlet anlayışı vardır. Türk töresi gereğince hanlar, hakanlar halkına karşı adaletli olmuşlardır. Oğuzlar, başsız kaldıkları veya iyi bir yönetici seçemedikleri döneme “Ev başına Kara Han” demişlerdir (Ölmez, 1996, s. 145).

² Bkz. İnan, A. (1998). Orun ve Ülüş Meselesi I-Mevki-Orun Hukuku. *Makaleler ve İncelemeler. C.I.* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 241-258.

1.2. Hayvanlarla İlgili Yasak ve Müeyyideler

Mitolojik devirlerden itibaren hemen her toplum kendince kutsal kabul ettiği hayvanları sembolleştirmiştir. Türk mitolojisinde ve eski Türk geleneklerinde de yırtıcı ve doğada güçlü görülen hayvanlar sembolleştirilmiş, kutsanmış ve ongun-tös kabul edilmiştir. *Şecere-i Terâkime*'de pek çok hayvan adına rastlamakla birlikte çok fazla kuş isminin olduğunu hatta bu kuşlarının kimilerinin yirmi dört Oğuz boyunu ayrıca metinde temsil ettiğine dair kayıt da bulunmaktadır. *Şecere-i Terâkime* tespit ettiğimiz hayvan isimleri şöyledir: at, deve, "koy" (koyun), "takuk" (tavuk), "böri" (kurt), "bars" (kaplan), "keyik" (geyik), "bürküt" (kartal), "koyan" (tavşan), "karçıgay" (doğan), keklik, it, laçın, "eçki" (keçi), sarıca, italgı, eşek...

Yirmi dört Oğuz boyunu temsil eden kuşlar ise şöyle sıralanmıştır: Kayı; "şunkar" (şahin), Bayat; "üki" (baykuş), Alka Evli; köykenek, Kara Evli; göbek sarı, Yazır; turumtay, Yasır; "kırgu" (atmaca), Dodurga; "kızıl karçıgay" (kızıl doğan), Döger; köçken, Avşar; "cürre laçın" (beyaz doğan), Kızık; sarıca, Bigdilli; bahri, Karkin; "su bürküti" (su kartalı), Bayındır; "laçın" (şahin), Beçene; "ala toganak" (ala doğan), Çavuldur; "bugdayık" (hüma kuşu, anka), Çepni; "hümay" (hüma), Salur; "bürküt" (kartal), Eymür; encarı, Ala Yuntlu; yagalbay, Üregir; bıku, İgdir; karçıgay, Bügdüz; italgı, Ava; tuygun, Kınık; "cürre karçıgay" (ak doğan). Bu durum sadece Oğuzlarda görülen bir uygulama değildir. Diğer Türk boyları arasında da ongun-tös kabul edilen birtakım varlıklar ve cisimlerin olduğu görülmektedir. Yakutlar arasında her bir kabilenin bir kutsal hayvanı olduğu o hayvanın etlerini yemediklerine dair ifadeler yer almaktadır (Ögel, 2014, s. 38, 39). Ayrıca kurultay esnasında altın ve gümüş tavuğu vurma ve bunları vuracak boyların da kimler arasından olacağı dair kaide de dikkat çekici bir diğer husustur. Türklerde gümüş, soylu kişilerin ve kabilelerin sembolü olarak kabul edilmiş, fakat altın sembollü diğer boydan farkı onların hükümdar ailesinden gelmemeleri olarak ifade edilmiştir (Ögel, 2014, s. 233). Oğuz Kağan ölmeden önce oğulları arasında bir taksim yapmış ve tahtında oturacak hükümdarların Bozok neslinden olmasını buyurmuştur. Üçoklara ise bu duruma rıza göstermelerini söylemiştir (Ölmez, 1996, s. 149). Bu nedendir ki altın tavuğu Bozoklar, gümüş tavuğu ise Üçoklardan birilerinin vurabileceğine dair bir kaideyle karşılaşmaktayız.

Sonuç

Türk kültür tarihinin önemli eserlerinden biri olan *Şecere-i Terâkime*, Ebülğâzi Bahadır Han'ın bizzat Türkmenler arasında yaşayarak ve Arapça, Farsça gibi dillere hâkimiyeti vesilesiyle okuduğu tarihî kitaplardan aldığı bilgilerle kayda geçirilmiş bir eserdir. Türkmen bilginleri, şeyhleri ve beyleri onun tarihi bilgisine güvenerek yanına gelmiş ve ellerinde Oğuznâmelerin çok olduğunu, fakat hiçbirinin iyi olmamakla birlikte yanlış ve birbirine uymadığını ifade etmişlerdir. Bu eseri yazmasını kendisinin de belirttiği üzere yanına gelen Türkmenler istemiştir. Ebülğâzi, Türk'e Türkçe söylemek gayesi, Türkmenlerle geçmişte yaşadığı hadiseler sebebiyle yine tarihî bilgisine güvenerek *Şecere-i Terâkime*'yi yazmıştır. *Şecere-i Terâkime*'nin içerisinde Oğuzların tarihinin yanı sıra eski devirlere dair Türk töresi, âdet, gelenek-görenek vb. toplumsal normlarına dair izler mevcuttur. Eserde yer alan Hz. Âdem'den başlayarak Oğuz boyları arasındaki uygulamalar dâhilinde, insan hayatına dair (doğum, ölüm, aile, evlilik, tören, devlet yönetimi, miras vb.) yasak ve müeyyidelerle birlikte hayvanlarla ilgili yasak ve müeyyidelere de yer verilmiştir. Ayrıca bu yasak ve müeyyidelerin varsa kökenleri, mitolojik döneme ait izlerini incelenip değerlendirilmiştir. Bu çalışmamızla Oğuznâmelerin devamı niteliğindeki *Şecere-i Terâkime*'nin içerisinde yer alan muhtelif uygulamalar, âdet, gelenek, görenek, inanışlar gibi unsurları ortaya koyarak Türk kültürünü daha iyi anlamamız amaçlanmıştır. Ayrıca kültür tarihine kaynaklık eden

eserlerden elde edilen bilgilerle kültürel unsurların değişim ve dönüşümlerinin daha iyi irdelenmesi ve anlaşılması açısından da aydınlatıcı olacaktır.

Kaynakça

- Alangu, T. (2020). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Douglas, M. (2007). *Saflık ve Tehlike- Kirlilik Kavramının ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi*. (çev. Emine Ayhan). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları. C. II*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2019). *Nehir Destan Oğuzname (Oguz Bitig)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ergin, M. (1974). (*Şecere-i Terâkime*) *Türklerin Soy Kütüğü-Ebülgazi Bahadır Han*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi.
- Frazer, G. J. (2019). *Ruhun Tehlikeleri ve Tabu*. (çev. İsmail Hakkı Yılmaz). İstanbul: PinhanYayıncılık.
- Freud, S. (2020). *Totem ve Tabu*. (çev. Kâmuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Gennep, A. (2022). *Geçiş Ritleri*. (çev. Oylum Bülbül Beşler). İstanbul: Nora Kitap.
- İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler C. II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnan, A. (1998). *Çağatay Edebiyatı. Türk Dünyası El Kitabı, C. III*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kalafat, Y. (2012). *Türk Halk İnançlarında Tabu*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kargı Ölmez, Z. (1996). *Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Katanov, N. F. (2004). *Türk Kabileleri Arasında*. (çev. Attila Bağcı). Konya: Kömen Yayınları.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi. C. I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ölmez, Z. (2020). *Oğuznâme Kaynağı Olarak Şecere-yi Terâkime*. Ankara: Bilge Su.
- Örnek, S. V. (2016). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Bilge Su.
- Özkan, İ. (1997). *Türkmenistan'dan Derlenmiş Dede Korkut Boyları. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 43(1995), 263-314*.
- Özkan, İ. (2018). *Oğuz Kağan Destanında Tabakalar ve Oğuz Adı Hakkında Düşünceler. II. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri, C. III. 7-8.12. 2018, Türk Eğitim Sen, Ankara: Türk Eğitim Sen Genel Merkezi Yayınları, 921-936*.
- Seçkin, Kuban (2016). *Şecere-i Terâkime'de Ölüm Örtmecesi. Karadeniz Araştırmaları, 13(50), 231-240*.
- Tanyu, H. (1984). *Totem, Totemizm ve Tabu Üzerine Yeni Araştırmalar. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 26(1), 155-172*.
- Uygur, C. V. (2017). *Karakalpak Kültüründe Tabu ve Örtmeceler. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 20.11.2017, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 355-367*.
- Yıldırım, D. (2016). *Türk Bitiği- Araştırma ve İnceleme Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.